

kalan bölümlerle daha sonraki gelişmeler de eklenerek Elvan Şenör'er'in hazırladığı, "Vardım Dünya Sahiline" başlığını taşıyan kısmının ilâvesiyle yeniden neşredilmiştir (İstanbul 2008). **7. Mehmed Âkif'in Verdiği Mesajlar ve Tesir Alanları** (İstanbul 1991).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Dairesi Pekolcay'ın meslek hayatının 60. yılı dolayısıyla Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde bir şükran programı gerçekleştirmişti. Hakkında Fatma Er yüksek lisans çalışması hazırlamış (bk. bibl.), İstanbul'da düzenlenen İslâmî Türk Edebiyatı Sempozyumu'nun ilki ona armağan edilmiş, bildirilerin yer aldığı kitabın son kısmı da ona tahsis edilmiştir (*İslâmî Türk Edebiyatı Sempozyumu*, İzmir 2012, "Sekizinci Bölüm Neclâ Pekolcay", s. 545-630).

BİBLİYOGRAFYA :

Neclâ Pekolcay'ın MÜ İlahiyat Fakültesi'ndeki özlük dosyası; Necla Pekolcay, *Geçtim Dünya Üzerinden* (haz. Hilâl Feriştatoğlu), İstanbul 2005, tür.yer.; a.mlf., *Geçtim Dünya Üzerinden / Eğitim Hayatımızda Bir Hanımefendi Portresi* (haz. Elvan Şenör'er), İstanbul 2008; Fatma Er, *Neclâ Pekolcay Hayatı, Eserleri ve İslâmî Türk Edebiyatı Çalışmalarındaki Yeri* (yüksek lisans tezi, 2008), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; İsmail Kara, "Neclâ Hoca İçin Vefa(t) Kaydı", *İslâmî Türk Edebiyatı Sempozyumu* (ed. Yalçın Yaman), İstanbul 2012, s. 575-582; Meliha Yıldırım Sarıkaya, "Bildik Gelenler Geçtüler Gördük Konanlar Göçtüler", a.e., s. 587-601; Mustafa Tatçı, "Neclâ Hoca'dan Mektup Var", a.e., s. 603-612; Mustafa İsmet Uzun, "TDV İslâm Ansiklopedisi'nin İlk Baş Redaktörü Doç. Dr. Neclâ Pekolcay Hocam'ın Ardından", a.e., s. 613-623; a.mlf., "Vefeyât: Doç. Dr. Neclâ Pekolcay", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sy. 20, İstanbul 2008, s. 149-160; Ahmet Karataş, "Dikkatlerden Kaçan Birikim: İlahiyat Fakültelerindeki Edebiyat Araştırmaları (Marmara İlahiyat Örneği)", *MÜİFD*, sy. 28 (2005), s. 143-166; "Meslek Hayatının 60. Yılında Necla Pekolcay" (programında Hasan Aksoy, İskender Pala, Mustafa Uzun ve Hilâl Feriştatoğlu tarafından yapılan konuşmalar, Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi, 18 Şubat 2006).



MUSTAFA UZUN

PÎR MUHAMMED HASAN

(پیر محمد حسن)

(1904-1999)

Pakistanlı yazar,
nâşir ve mütercim.

8 Mayıs 1904'te Hindistan'ın Amritsar şehrinde doğdu. İlk ve orta öğreniminin ardından 1922'de girdiği Pencap Üniversitesi'nde Arap dili ve edebiyatı alanında lisans, 1930'da Arap dilinde, 1936'da Fars dilinde lisans üstü öğrenimini tamamladı. 1938'de aynı üniversitede Şemseddin

Muhammed b. Mahmûd eş-Şehrezûrî'nin *Nüzhetü'l-ervâh ve ravzatü'l-efrâh*'ni neşre hazırladığı doktora tezini verdi. 1932'de Lahor'daki Kızlar Fakültesi'nde Arapça ve Farsça okuttu. Daha sonra Pencap'ta çeşitli fakültelerde ders verdi. 1959 yılında emekli oluncaya kadar devlet okullarındaki hocalık görevini sürdürdü. Emeklilik sonrası özel okullarda ders vermeye devam etti. 1963-1971 yıllarında Bahâvelpûr'daki İslâm Üniversitesi'nde Arap Dili Bölümü başkanlığı yaptı. Ardından Ravalpindi'ye yerleşerek çalışmalarına ağırlık verdi. 19 Ağustos 1999'da burada vefat etti.

Eserleri. Tercüme. 1. Hayât-ı Câvidân. Ruh, ölüm sonrası hayat ve peygamberlerin hayatına dairdir. Müellif bu çalışmasında Abdülhak b. Seyfeddin ed-Dihlevî'nin *Hayâtü'l-enbiyâ'* (Farsça), Celâleddin es-Süyûtî'nin *İnbâhü'l-ezkiyâ' li-hayâti'l-enbiyâ'* ve Ahmed b. Hüseyin el-Beyhaki'nin *Hayâtü'l-enbiyâ' fi kubûrihim* adlı eserlerini Urduca'ya tercüme etmiştir (Ravalpindi 1959; Lahor 1989). **2. Hazîne-i Ma'ârif.** Ahmed b. Mübârek es-Sicilmâsî'nin *el-İbriz min kelâmi Seyyidi 'Abdil'azîz ed-Debbâğ* (Beirut 2004) adlı eserinin Urduca tercümesidir (Lahor, ts. [Nâşirân-ı Kur'ân]). **3. Leme'hât.** Şah Velîyullah ed-Dihlevî'nin tasavvuf erbabının varlık felsefesine dair görüşlerini ele aldığı Farsça eserinin Urduca çevirisidir (Lahor 1966). **4. Bülûğu'l-ereb fi ma'rifeti ahvâli'l-'Arab.** Mahmûd Şükrî el-Âlûsî'nin Câhiliye devri Arap tarihine dair eserinin not ve açıklamalarla birlikte Urduca'ya tercümesidir (Lahor 1967-1968). **5. Risâle-i Kuşeyriyye.** Kuşeyrî'nin eserinin bir giriş yazısı ve notlarla birlikte Urduca'ya çevirisidir (İslâmâbâd 1970, 1984, 1995). **6. et-Ta'arruf li-mezhebi ehli't-taşavvuf.** Muhammed b. İbrâhim el-Kelâbâzî'ye ait eserin Arthur John Arberry tarafından gerçekleştirilen İngilizce çevirisindeki yanlışlara da dikkat çekilerek yapılan Urduca tercümesidir (Lahor 1971). **7. Kitâbü'l-Lüma' fi't-taşavvuf.** Ebû Nasr Serrâc'ın tasavvufun ana konularına dair eserinin, Reynold Alleyne Nicholson neşriyle (Leiden 1914; London 1963) bunun Arthur John Arberry tarafından yapılan ikmal neşrine (London 1947) dayanılarak hazırlanmış Urduca çevirisidir (İslâmâbâd 1986, 1996).

Neşir: 1. Kuşeyrî, er-Resâ'ilü'l-Kuşeyriyye. Kuşeyrî'nin *Risâletü şikâyeti Ehli's-sünne bi-hikâyeti mâ nâlehüm mine'l-miñne, Risâletü aḥkâmî's-semâ' ve Risâletü tertibi's-sülûk fi tariḳi'llâh*

adlı risâlelerinin Urduca tercümeleriyle birlikte yapılan neşridir (Karaçi 1964). **2. Radyüddin es-Sâgânî, el-'Ubâbü'z-zâhir ve'l-lübâbü'l-fâḫir** (I-IV, İslâmâbâd 1994-1996). Pîr Muhammed ayrıca henüz basılmayan Hakîm et-Tirmizî'nin *Şe'nü's-şalât, 'İlelü'l-'ibâdât ve ed-Dürü'l-meknûn fi es'ileti mâ kâne ve mâ yekûn* adlı risâlelerini, Hâris el-Muhâsibî'nin *Kitâbü'l-Halve ve't-tenaḫḫul fi'l-'ibâdât ve derecâti'l-'âbidîn* ve Hâce Muhammed Pârsâ'ya nisbet edilen *Şerḥ-i Fuşûşü'l-hikem* (Farsça) adlı eserlerini tahkik etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Munir Selic, *Vefeyât-ı Ehl-i Kalem*, İslâmâbâd 2008, s. 392; Muhammed Tufeyl, "Duktür Pîr Muhammed Ḥasan be-Ḥaşıyyet-i Muḥaḫḫık", *Fikr o Nazar*, İslâmâbâd 1992, s. 83-90; Abdürreşid Rahmet, "Duktür Pîr Muhammed Ḥasan, Şaḫşiyet ve Fen", a.e., s. 91-110.



ÂRIF NEVŞÂHİ

PÎREMERD

(پیره میرد)

Tevfik b. Mahmûd
b. Hamza Süleymanî
(1867-1950)

Iraklı şair, yazar ve gazeteci.

Kuzey Irak'ta Süleymaniye şehrinde doğdu. Dedesi Hamza Âgâ-yi Masrafî, Bâbân Emirliği'nin son valisi Ahmed Paşa'ya maliye nâzırlığı yaptığından Masrafî nisbesiyle anılır. Pîremerd (Pîremêrd) ilk dinî eğitimini Süleymaniye'de Molla Hüseyin Güce ve Molla Saîd Zelzelî'den aldıktan sonra medrese öğrenimini dedesinin inşaa ettirdiği Hamza Ağa Camii'nde Molla Mahmûd'un yanında gördü. Arapça, Farsça ve Türkçe öğrendi. Irak Kürdistanı'nda birçok yeri dolaşıp tahsilini iletledi, bu arada Kürt şiiri ve folkloru konusunda bilgi edindi. Daha genç yaşta iken mahallî idarede çeşitli görevlerde bulundu. 1882'de Süleymaniye nüfus başkâtipliği, mahkeme zabıt kâtipliği, 1883'te Halepçe Emlâk-i Hümâyün kâtipliği, 1886'da Şârbâjîr (Şehribâzâr) mahkeme başkâtipliği yaptı. 1895'te Süleymaniye'de Şeyh Mustafa en-Nakib'in özel kâtipliğini üstlendi. Sultan II. Abdülhamid'in daveti üzerine 1898 yılında Mustafa en-Nakib ve Şeyh Saîd Berzencî (Mahmûd Berzencî'nin babası) ile birlikte İstanbul'a gitti; ertesi yıl onlarla beraber hac farızasını yerine getirdi. Dönüşte kendisine "bey" unvanı verildi ve Hacı Tevfik Bey diye anılmaya başlandı. Kaçar Hükümdarı Nâsirüddin Şah'ın Sultan Ab-

dülhamid'e gönderdiği mektuba cevap yazma işi Kâtib-i Şehriyârî İzzet Paşa tarafından kendisine verilince Farsça yazdığı mektup dil, üslûp, hat bakımından çok beğenildi ve 14 Eylül 1899 tarihinde Meclis-i Âlî âzâlığına getirildi. Bu arada İzzet Paşa'nın teşvikiyle girdiği Mekteb-i Hukuk'tan 1905'te mezun oldu. İstanbul'da çıkan *Resimli Kitap*, *İctihad*, *Musavver Muhit*, *İkdâm*, *Serbestî*, *Hürriyet*, *Tercümân-ı Hakikat* gibi Türkçe ve *Şems* gibi Farsça dergi ve gazetelerde, Tahran'da çıkan *Şafak-ı Surh* gazetesi ve *Ferheng* dergisinde yazılar yazdı (kullandığı çok sayıdaki isim ve takma ad için bk. Malmîsanij, s. 69-71). II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Şeyh Ubeydullah'ın oğlu Seyyid Abdülkâdir Nehrî-yi Şemdinânî'nin başkanlığında 1908'de kurulan Kürt Teâvün ve Terakkî Cemiyeti'nin on asıl üyesinden biri oldu; bu cemiyetin haftalık *Kürd Teâvün ve Terakkî Gazetesi*'nin (Kasım 1908) imtiyaz sahipliğini ve sorumlu müdürlüğünü yürüttü. Süleymaniyeli M. Tevfik, Süleymaniyeli Tevfik, M. Tevfik imzalarıyla yazılar kaleme aldı. Aynı zamanda İstanbul'da yayımlanan ilk Kürtçe (ve aynı zamanda Türkçe) süreli yayın sayılan, yazarları arasında Said Nursi, Diyarbakirli Ahmed Cemil Bey, Haydarîzâde İbrâhim Efendi, Süleyman Nazif, Babanzâde İsmail Hakkı'nın da bulunduğu bu gazete, cemiyetin faaliyetine son verilmesiyle birlikte sekizinci ayında kapatılıncaya kadar (Haziran 1909) varlığını sürdürdü. İstanbul'da kaldığı sırada bir ara Heybeliada'da ikamet etti ("Heybeliada'da Gece" adlı şiirinin aslı ve Türkçe tercümesi için bk. a.g.e., s. 77-78, 93-94). Recâizâde M. Ekrem, Halit Ziya, Rıza Tefvik, Ahmed Râsim, Hüseyin Rahmi ve Abdülhak Hâmid gibi tanınmış Türk edip ve şairleriyle tanıştı. Bu arada bir süre avukatlık yaptıktan sonra tekrar devlet memuriyetine döndü.

1909'da Çölemerik (Hakkârî), 1912'de Karamürsel, 1915'te Palu, 1916'da Beytüşşebâb, 1917'de Gümüşköy, Adapazarı



Pîremerd

ve Heybeliada kaymakamlığı yapan Pîremerd, Kürdistan Teâlî Cemiyeti'nin (1918) üyeleri arasında yer aldı, bu cemiyetin çıkardığı *Jîn* (Hayat) dergisinde şiirleri ve yazıları yayımlandı. 1918'de Amasya mutasarrıflığına tayin edildi. Bazı kaynaklarda 1923 yılına kadar bu görevde kaldığı belirtilmekle birlikte, Atatürk'ün 12 Haziran 1919 tarihinde Amasya'ya gelişinde kendisini karşılayan heyet arasında onun değil mutasarrıf vekili Mustafa Bey'in adının anılması ve sonraki gelişmeler sırasında da isminin geçmemesinden o sırada Amasya'da bulunmadığı anlaşılmakta, dolayısıyla buradaki görevinde ne kadar kaldığı bilinmemektedir. Pîremerd, Türkiye'de cumhuriyetin ilân edilmesi ve Irak'ta bir hükümetin kurulacağını öğrenmesi üzerine Türkiye'de evlendiği eşi ile Nejad ve Vedad adlı iki çocuğunu İstanbul'da bırakarak 1924'te Bağdat'a gitti, 1925'te Süleymaniye'ye döndü. Cemiyet-i Maârif'te üyelik, sekreterlik ve uzun süre başkanlık yaptı. Çeyrek asır boyunca İstanbul'da elde ettiği birikimle bazı sosyal ve kültürel projeleri uygulamaya koydu. Süleymaniye belediyesi tarafından 1924'te *Jiyâneve* adıyla çıkarılan ve 1925'te adı *Jiyân'a* (Hayat) çevrilen haftalık gazetenin başyazarı oldu (1926). İmtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Hüseyin Nâzım Şehrdâr 1933'te vefat edince onun görevlerini de üstlendi. Süleymaniye yönetimiyle anlaşamayıp 1938'de 553. sayıda gazetenin yayını durdurulunca kendi imkânlarıyla bir matbaa satın alıp Ocak 1939'da 554. sayıdan itibaren *Jîn* adını verdiği yeni bir haftalık gazete çıkardı ve hayatının sonuna kadar bunun yayımını sürdürdü (1015 sayı). Bu faaliyetleri yanında kurduğu matbaada birçok kitap bastırdı. Bağdat'ta Alâeddin Seccâdî'nin çıkardığı *Gelâvêj* dergisinde Kürtçe, Kerkük'te çıkan *Kerkük* gazetesi ve *Necme* dergisinde Türkçe şiirleri ve yazıları yayımlandı. 1932'de *Jiyân*'ın 312. sayısından itibaren Hacı Tefvik Bey yerine Pîremerd (yaşlı adam) lakabını kullandı. Süleymaniye'de Cem'iyet-i Zânistî Kurdân (Kürt Bilim Derneği) tarafından gündüz çalışmak zorunda olanların eğitimi için kurulan Kütübhâne-yi Zânistî adlı özel gece okulunda bir ara müdürlük yaptı. Hamza Ağa Camii'nde her yıl mevlid törenleri düzenlenmesine, ayrıca Nevruz ateşinin yakılıp bu bayramın kutlanmasına öncülük etti, Nevruz için bir marş yazdı (a.g.e., s. 91-92). 19 Haziran 1950'de Süleymaniye'de vefat eden Pîremerd, Gird-i Mâme Yâre Kabristanı'nda defnedildi. *Jîn* ga-

zetesi vasiyeti üzerine yayımını sürdürdü (kapandığı 1963'e kadar 1700 sayı).

Kürt gazeteciliği alanında özel bir yeri olan Pîremerd bilhassa Kuzey Irak'ta haklı bir üne sahip güçlü bir edip ve şairdir. Kürt edebiyatının yanı sıra Türk ve Fars edebiyatlarına da vâkıf olup bu dillerde de şiirler yazmıştır. Özellikle Nâî, Molla Abdürrahîm Mevlevî ve Hacı Kâdir-i Kûyî'den etkilenmiş, çağdaş temaları klasik Kürt şiiri form ve temalarıyla ustaca birleştirdiği manzumelerinde aşk, tasavvuf, mizah, hiciv, sosyal ve siyasal konuları işlemiş, zaman zaman klasik formların dışına çıkarak serbest şiirler yazmıştır. Sözlü edebiyat ve folklorla da ilgilenerek atasözlerini toplayıp nazma çekmiş ve gazetesinde yayımlamış, şiirin didaktik değerini öne çıkarmış, muhtemelen Osmanlı'daki değişimden etkilenerek kadınların eğitimine ve özgürlüğüne büyük önem vermiştir. Pîremerd, Kürt edebiyatında ilk kısa hikâye ve tiyatro yazarlardandır, ayrıca bir yenilik olarak çocuk şiirleri de kaleme almıştır. Kürt tarihi kahramanlarından etkilenmiş, bunları tiyatrodan sahnelenmeye üzere *Mem u Zîn*, *Devâzde Süvâreyê Merivân* ve *Mahmûd Âğâyê Şivegel* gibi hikâyelerine konu etmiştir. Dindar bir kişiliğe sahip olan, vasiyetinde de belirttiği gibi dinden ve ahlâktan vazgeçilmemesini isteyen Pîremerd'in siyasal olaylara çok katılmadığı, kendisini halkın eğitim ve kültür seviyesinin yükseltilmesine adanmış anlaşılmaktadır. Kuzey Irak bölgesel yönetimi tarafından 2002 yılından itibaren konulan "Pîremerd Altın Ödülü" her yıl Kürt edebiyatı ve sanatına hizmet eden bir yazar veya sanatçıya verilmektedir.

Pîremerd üzerine yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: Muhammed Resûl Havâr, *Pîremêrdî Nemir* (Bağdat 1970; Sakız 1369 hş./1990, 1386 hş./2007); Ferîdûn Ali Ernîn, *Çend Serincik Le Pîremêrd Şair* (Bağdat 1971; Pîremerd'in siyasî ve edebî hayatıyla ilgili eleştirel bir çalışmadır); Fâik Huşyâr, *Pîremêrd* (Bağdat 1990); Ümid Aşinâ, *Pîremêrd û Pêydâçûneveyekî Nuêy Jîyan û Berhemekânî* (I-II, Hevlîr 2001; Pîremerd'in hayatı ve eserleri üzerine yapılmış en muhtevalı çalışmadır). Tanınmış Kürt edebiyat tarihçisi Alâeddin Seccâdî, Pîremerd'in ölümü münasebetiyle 25 Ağustos 1950 tarihinde düzenlenen toplantıda birçok yazar ve şair tarafından yapılan konuşmaları ve okunan şiirleri *Yâdî Pîremêrd* adıyla derlemiş (Bağdat 1951), *Mijûy-i Edeb-i Kûrdî* adlı eserinde ona ayrıca geniş yer vermiştir (Bağdat 1952, s. 418-435).

Eserleri. 1. *Dîvân* (nşr. Muhammed Resûl Havâr, Bağdat 1387; nşr. Fâik Huşyâr, Bağdat 1990; nşr. Arif Zêrevan, Stockholm 2005, Latin harfleriyle). **Ümîd Âşînâ**, şairin hayatı ve eserleri üzerine yaptığı kapsamlı çalışmasında (bk. bibl.) nesirleri yanında birçok şiirine ve bunların açıklamasına yer vermiş, şair Kâke-i Felâh da onun *Jiyân* ve *Jîn*'deki şiirlerini derleyip yayımlamıştır (*Le Pendekani Pîremêrd*, I-IV, Bağdat 1969-1980). **2. *Mem u Zîn*** (Süleymaniye 1935). Leylâ ve Mecnûn tarzı trajik bir aşk hikâyesi olup Şeyh Ahmed-i Hânî'nin meşhur eserinin yorumudur. **3. *Devâzde Süvâreyê Merîvân*** (Süleymaniye 1935, 1959). **4. *Pendê Peşînân*** (Süleymaniye 1936). **5. *Mahmûd Âğâyê Şivegel*** (Süleymaniye 1942). **6. *Kemânçejen*** (Almanca'dan Türkçe'ye çevrilen hikâyeyi bu dilden Kürtçe'ye çevirmiştir, I-II, Süleymaniye 1942; Bağdat 1979; London 2007). **7. *Gâlte u Gep***. Mizahî Kürt folklorundan bir koleksiyondur (Süleymaniye 1947, 1970).

Pîremêrd, Kürt şairi Molla Abdürrahîm Mevlevî'nin divanını Kürtçe'nin Gorânî / Havramânî lehçesinden Sorânî lehçesine çevirmiş, birinci cildi Gorânî lehçesiyle asıl metin, ikinci cilt Sorânî lehçesine çevrilen metin olup ilkine "Asî", diğereine "Ruh" adını vermiştir (Süleymaniye 1354/1935; Bağdat 1965; Sakız 1993). Gazetesinin çeşitli sayılarında Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'nin divanını Farsça'dan Kürtçe'ye çevirerek neşretmiş (bundan derlenen baskısı: Bağdat 1987), Vefî-yi Divâne ve Beysârânî adlı Kürt şairlerinin şiirlerini derleyip Gorânî lehçesinden Sorânî lehçesine aktarmıştır. Ayrıca derleyip gazetesinde manzum olarak yayımladığı 6400 Kürtçe atasözü, deyim ve hikmetle (bazıları için bk. *Jîn*, II, 368-374, 386-389) çeşitli folklor malzemesi bir kitaplık hacindedir.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Emîn Zekî, *Hulâşatü târihi'l-Kürd ve'l-Kürdistân* (trc. M. Avnî), Kahire 1939, s. 370, 372; a.mlf., *Meşâhîr-ü'l-Kürd ve Kürdistân fi'd-devri'l-İslâmî*, Bağdad 1364/1945, I, 149-151; K. Awâd, *Mu'cemü'l-mü'ellifîne'l-İrâkıyyîn*, Bağdad 1969, I, 214-215; Qanatê Kurdo, *Tarîxa Edebyeta Kurdi*, Stockholm 1983, s. 297-309; *Jîn: Kovara Kurdi-Tirki / Kürtçe-Türkçe Dergî* (trc. ve haz. M. Emin Bozarslan), Uppsala 1985, I, 269-271, 286-288, 302-304, 318-320; II, 341, 368-374, 386-389; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 11-12; İsmail Gölbaş, *Kürdistan Teâlî Cemiyeti*, İstanbul 1991, s. 40; Kemal Burakay, *Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan: Coğrafya-Tarih-Edebiyat*, İstanbul 1992, I, 226, 230, 232, 233-234; Hamîd el-Matbaî, *Mevsû'atü a'lâmî'l-İrâk fi'l-karnî'l-îşîrîn*, Bağdad 1995, I, 35; Rohat Alakom, *Eski İstanbul Kürtleri (1453-1925)*, İstanbul 1998, s. 69, 92-93, 96, 106; Müslüm Yücel, *Kürt Basın Tarihi*, İstanbul 1998, s. 24, 28, 48-50; Mehmet

Uzun, *Kürt Edebiyatına Giriş*, İstanbul 1999, s. 27, 53, 67; Malmısanij, *Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti ve Gazetesi*, İstanbul 1999, s. 28, 56, 65, 67-102, 135; Hasan Duman, *Başlangıcından Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar ve Gazeteler Bibliyografyası ve Toplu Katalogu, 1828-1928*, Ankara 2000, I, 494; Ümîd Âşînâ, *Pîremêrd û Pêydâçûneveyeki Nuêy Jiyân û Berhemekânî*, Hevlîr 2001, I-II; Mârif Heznedâr, *Mêjûyê Edebê Kurdî*, Hevlîr 2001, s. 84, 121-122, 171; Celilê Celil, *Kürt Aydınlanması* (trc. Arif Karabağ), İstanbul 2001, s. 61-62; Bâbâ Merdûh Rûhânî, *Târîh-i Meşâhîr-i Kürd*, Tahran 1382 hş., II, 328-332; Amir Hassanpour, *Kürdistan'da Milliyetçilik ve Dil: 1918-1985* (trc. İbrahim Bingöl – Cemil Gündoğan), İstanbul 2005, s. 280, 281, 292, 315, 377; M. Ali Suveyrekî, *Mu'cemü a'lâmî'l-Kürd*, Süleymaniye 2006, s. 162-164; W. Jwaideh, *Kurdish National Movement: Its Origins and Development*, New York 2006, s. 25; Hüseyin Menç, *Millî Mücadele Yıllarında Amasya*, Amasya 2007, s. 93 vd.; Nevîn Güngör Reşan, *Kürt Ünlüleri*, İstanbul 2008, s. 80; Fethullah Kaya, *Osmanlı Döneminde Kürt Basını* (yüksek lisans tezi, 2008), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 47-50, 73-75; İzzeddin Mustafa Resûl, *el-Vâkıfîyye fi'l-edebi'l-Kürdî*, Erbil 2010, s. 84-90, 102, 118, 185, 196, 200; K. Hitchins, "Pîremêrd", *Encyclopaedia Iranica*, <http://www.iranicaonline.org/articles/piramerd> (05.06.2013).



AHMET ÖZEL

PİRLEPE

Makedonya'da tarihî bir şehir.

Üsküp'ün güneyinde bulunan ve Makedonya'nın önemli şehirlerinden biri olan Pîrlepe (Prilep) Babuna dağlarının kayalık bir bölümünün eteklerinde, çok verimli bir ova olan Pelagonia ovasının kuzey tarafında yer alır. Ortaçağ'da küçük bir Slav krallığının başkenti olan şehir Osmanlı döneminde (1395-1912), güneyde Yunan sınırından kuzeyde Makedonya'nın en yüksek dağı olan Solunska Glava'ya uzanan bir bölgede bulunan geniş bir kazanın merkezi haline gelmiştir. Pîrlepe'den önce Pelagonia'nın merkezi bir Grek ve Roma şehri olan Stybera idi. Bunun kalıntıları Çepigovo köyünün yakınlarında yer almaktadır. Bu antik şehir, milâttan sonra III. yüzyılda Gotlar'ın işgalinin ardından yıkılmış ve bir daha yeniden kurulmamıştır. Pîrlepe ise Pelagonia ovasından 150 m. yüksekte bulunan, 400 x 350 m. ölçülere sahip bir alana yayılan Pîrlepe Kalesi'nin yerine yeniden inşa edilmiştir.

"Prilep" adı Slavca'dan gelmekte olup "dağda mahsur kalan" anlamındadır. IX. yüzyılda ve X. yüzyılın büyük bir kısmında Pelagonia, I. Bulgar İmparatorluğu'nun bir parçası haline geldi. 970'te İmparator I. İoannes Çimiskes (Tsimiskis) önderliğinin

deki Bizans ordusu Doğu Bulgaristan'ı ele geçirince, Pîrlepe'nin de önemli bir merkezi olduğu Bulgaristan'ın batı kısmındaki idareciler Çar Samuel'in yönetimi altında toplandılar. Kırk yıl süren savaşın ardından 1014'te Bizans İmparatoru II. Basileios bu küçük devleti yıktı ve topraklarını Bizans İmparatorluğu'na ilhak etti. Şehir Basileios'un yeniden düzenlediği idarî yapıyı tarif eden, 1018 ve 1020 tarihli iki imparator fermanında Frouirion (kale) Prilapos diye zikredildi. Kalenin altındaki Archangel Manastırı'na ait kilisenin sütunlarında yer alan bir kitâbede Pîrlepe Piskoposu Andrea'nın eski takvime göre 6504 (996) yılında öldüğünden bahsedilir. Pîrlepe, 1200'lü yıllarda Dobromir Hrz'in şehri kendi kısa ömürlü devletine katıncaya kadar Bizans toprağı halinde kaldı. Haçlılar'ın İstanbul'u işgalinin ve Bizans İmparatorluğu'nun parçalanmasının ardından Epirus Devleti'nin başında bulunan Theodore 1217'de Pîrlepe'yi kendi despotluğuna bağladı. Daha sonra Bulgar Çarı II. Asen, Pîrlepe'nin de içinde bulunduğu, Theodore'un elindeki toprakların büyük bir kısmını ele geçirdi. 1246'da Asen'in ölümü üzerine İznik İmparatoru İoannes Vatatzes tek seferde bütün Trakya ve Makedonya topraklarını aldı. Bundan beş yıl sonra Epiruslu II. Michael kısa süreli de olsa Pîrlepe'ye hâkim oldu. Onun gibi 1283'te Sırp Kralı Milutin'in idaresi de kısa sürdü. 1301 Sırp-Bizans anlaşmasıyla Pîrlepe Ohri, Strumitsa ve Prosek'le birlikte sonraki otuz dört yıl boyunca Bizans toprağı olarak kaldı. 1335'te Sırp Çarı Stephan Dušan'ın eline geçti. Çar Dušan, Pîrlepe Kalesi içinde halefleri tarafından da kullanılacak bir kraliyet sarayı yaptırdı. Mart 1350'de Dušan, Vukaşin adlı yerel halktan güçlü birini Pîrlepe ve ona bağlı bölgenin valisi (župan) olarak tayin etti. Dušan'ın 1355 yılında ölümünün ardından kısa ömürlü imparatorluğu parçalanınca halefi Çar Uroş, Vukaşin'i kral yaptı. Vukaşin ve Serres (Siroz) Sırp prensliğinin hükümdarı olan kardeşi Uglješa, Eylül 1371'de Maritsa (Meriç) savaşında Osmanlılar'a karşı yenik düşünce Vukaşin'in oğlu Marko, Pîrlepe krallığının başına geçti. Marko 1395'teki ölümüne kadar krallığı idare etti ve Yıldırım Bayezid'in vasalı oldu. Vukaşin ve Marko'nun freskleri, Pîrlepe Kalesi'nin altında yer alan Archangel Manastırı Kilisesi'nin duvarlarında bulunmaktadır.

Erken Osmanlı dönemi vak'anüvisleri Pîrlepe'nin fethine dair karışık bir tablo sunar. Ancak Hoca Sâdeddin Efendi, sultanın Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Bey'e